

Evaluatie van de integratie van waardig werk in de ontwikkeling van waardeketens

Dienst Bijzondere Evaluatie van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking
Samenvatting – Oktober 2023

© FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking
Oktober 2023
Evaluatie N°S2/2022/02

Copyright foto's (wijzerzin):

Foto 1: Ananas waardeketen. DEFIA-interventie heeft als doel de concurrentiekracht van de ananas waardeketens in Benin te versterken. © Enabel-Rosalie Colfs

Foto 2: Waardeketen van veevoer, varkens en pluimvee. Het PRISM-programma heeft als doel een inclusieve en duurzame varkens- en pluimveewaardeketen in Rwanda te ontwikkelen. © Enabel-Dieter Telemans

Foto 3: Cacao waardeketen. Beyond Chocolate heeft als doel het leefbaar loon voor cacaoboeren te verbeteren en duurzame partnerschappen tussen boeren en chocolatiërs in Ivoorkust te creëren. © ACE Europe

Foto 4: Rijst waardeketen. Rikolto heeft een partnerschap met FEPROBA, dat tot doel heeft kleinschalige producenten in de rijstsector in Senegal te versterken. © Rikolto - Binte Claes

Foto 5: Cacao waardeketen. UNOCACE (cacaocoöperatie) en TRIAS werken samen voor een duurzamere cacao waardeketen in Ecuador. © C-Lever.org

Foto 6: Hout waardeketen. BIO investeert in een hout-en meubelfabriek in Vietnam. Foto van een houtleverancier. © FocusUp

Gedrukt: Drukkerij FOD

De samenvatting in pdf-formaat is beschikbaar in het Nederlands, Frans en Engels (het eindverslag is opgesteld in het Engels) op de website <https://diplomatie.belgium.be/nl/beleid/de-dienst-bijzondere-evaluatie> of bij de Dienst Bijzondere Evaluatie.

Het eindrapport wordt als volgt geciteerd: Special Evaluation Office/SEO (2023), *Evaluation of the integration of decent work into the development of value chains*, FPS Foreign Affairs, Foreign Trade and Development Cooperation, Brussels.

Evaluatie van de integratie van waardig werk in de ontwikkeling van waardeketens

Samenvatting

Oktober 2023

De evaluatie werd uitgevoerd door het consortium ACE Europe | C-Lever.org | KU Leuven | FocusUp en ondersteund door een referentiegroep in Brussel. De Dienst Bijzondere Evaluatie heeft erop toegezien dat de evaluatie aan de referentietermen voldeed.

De meningen in dit document geven de standpunten van de auteurs weer en weerspiegelen niet noodzakelijk het standpunt van de FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

Inleiding

Waardig werk is één van de prioritaire thema's van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking sinds opname in de wet betreffende de Belgische Ontwikkelingssamenwerking van maart 2013. De aandacht voor waardig werk sluit aan bij de Europese en internationale engagementen inzake Ondernemen en Mensenrechten, Corporate Sustainable Due Diligence en de vier pijlers van de Waardig Werk-Agenda van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO): (1) creëren van werkgelegenheid en beschikken over voldoende bestaansmiddelen, (2) respect voor arbeidsrechten, (3) sociale bescherming en (4) sociale dialoog.

De Dienst Bijzondere Evaluatie van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking gaf in 2022 opdracht tot een evaluatie over de integratie van waardig werk in de interventies ontwikkelingssamenwerking die gericht zijn op de ontwikkeling van duurzame landbouw waardeketens. De evaluatie bekeek interventies gefinancierd door het Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp (DGD), uitgevoerd in de periode 2016-2022 door het Belgisch Ontwikkelingsagentschap (Enabel), de Belgische Investeringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (BIO), Actoren van de Niet-Gouvernementele Samenwerking (ANGS) en specifieke programma's zoals Trade for Development Centre (TDC) en Beyond Chocolate. De evaluatie werd uitgevoerd in de periode december 2022-september 2023.

De evaluatie analyseerde de manier waarop waardig werk geïntegreerd was in het ontwerp van een brede selectie van interventies, de resultaten van acties met betrekking tot het realiseren van waardig werk door verschillende stakeholders betrokken bij de waardeketen en de effecten op werknemers, zowel in de formele als in de informele economie. De evaluatie had als doel om aanbevelingen te formuleren in functie van het verbeteren en aanpassen van de Belgische aanpak van waardig werk in het kader van interventies gericht op de ontwikkeling van de privésector en/of de ontwikkeling van landbouw waardeketens.

Aanpak en methodologie

De resultaten van de evaluatie zijn gebaseerd op de beoordeling van 17 cases, uitgevoerd door verschillende actoren van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking, m.i.v. een analyse van het beleid en aanpak inzake waardig werk van deze actoren. Een goede mix van geselecteerde cases garandeert verscheidenheid aan binnenlandse, regionale en mondiale waardeketens, een evenwichtige vertegenwoordiging van uitvoerende Belgische actoren, oudere (opgestart vóór 2017) en recentere projecten, en geografische spreiding over drie continenten (Benin, Ecuador, Ivoorkust, Rwanda, Senegal en Vietnam).

Er werd een combinatie van methoden toegepast, waaronder literatuurstudie, studie van projectdocumenten, semigestructureerde interviews, focusgroep discussies en workshops, zodat verschillende belanghebbenden betrokken in de waardeketens, zoals boeren, coöperaties, sectororganisaties, werkgevers en werknemers, sectororganisaties, vakbonden, overheidsactoren, vertegenwoordigers van de IAO en projectmedewerkers die betrokken zijn bij interventies, konden deelnemen.

Om gegevens te verzamelen over de realisatie van waardig werk op het niveau van de werknemers/boeren werd een vragenlijst gebruikt, opgebouwd op basis van een aantal categorieën die een concrete vertaling zijn van de vier pijlers van de Waardig Werk-Agenda van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO).

Bevindingen

Hoewel de verschillende bestudeerde waardeketens hun eigen zeer specifieke context hebben, en er aanzienlijke verschillen zijn tussen landen en marktsegmenten, heeft de evaluatie geprobeerd algemene inzichten te genereren met betrekking tot hefboomen om waardig werk te promoten die (ten minste gedeeltelijk) toepasbaar zijn op de verschillende waardeketens en Belgische actoren.

De expliciete integratie van waardig werk in interventies van Belgische actoren is vrij recent

Een analyse van het beleid inzake waardig werk van de verschillende Belgische actoren toont aan dat deze veel belang hechten aan het bevorderen van waardig werk, maar dat de ontwikkeling en implementatie van specifieke strategieën en benaderingen relatief nieuw is. Het bevorderen van waardig werk was niet of nauwelijks een expliciete doelstelling of ambitie in het projectontwerp van de cases. Toch droegen de interventies (tot op zekere hoogte) bij tot de Waardig Werk-Agenda, in het bijzonder via acties gericht op het creëren van jobs en het verbeteren van inkomens. De veronderstelling dat inspanningen om jobs te creëren automatisch zouden leiden tot waardige jobs, of dat inspanningen om het inkomen te verbeteren automatisch zouden leiden tot verbeteringen in andere aspecten van waardig werk, kon echter niet door de cases worden gestaafd.

Impliciet dragen de secundaire effecten van de projectactiviteiten bij tot verbeteringen in bepaalde dimensies van waardig werk, zoals het bevorderen van de formalisering van de informele sector (met toegang tot sociale beschermingsmechanismen tot gevolg), verbeteringen in de landbouwproductie en/of agroverwerking met positieve effecten op de gezondheid en veiligheid op het werk, en de versterking van coöperaties, federaties en sectororganisaties die de stem van de boeren vertegenwoordigen en verdedigen.

Inkomensverbetering vereist een effectieve mix van complementaire strategieën

Ondanks interessante en positieve resultaten in verschillende cases, bleef het inkomen voor kleinschalige producenten en ingehuurde arbeiders over het algemeen relatief laag, soms zelfs onder de armoedegrens.

Er werden verschillende strategieën geïmplementeerd om bij te dragen tot een beter inkomen voor de boeren, zoals het creëren van werkgelegenheid, het verbeteren van de productiviteit en de kwaliteit van de producten, het verbeteren van toegang tot markten, toegang tot financiering, diversificatie van inkomsten, het verbeteren van financieel en bedrijfsbeheer, het betalen van premies en het investeren in waardecreatie. In de Beyond Chocolate-projecten wordt geëxperimenteerd met benaderingen die expliciet gericht zijn op het dichten van de kloof met het leefbaar inkomen.

Verbeterde productie en/of verwerking leidde in de onderzochte cases niet automatisch tot een hoger inkomen. Knelpunten voor het verhogen van het inkomen (in lokale, regionale en mondiale markten) hebben te maken met: prijsdynamieken, rentabiliteitsproblemen en/of minimaal engagement van bedrijven, aankooppraktijken door private actoren, zwakke organisatie en beheer van de waardeketens door nationale overheden en betrokken stakeholders, niet-naleving

Cacaofermentatiecentrum in Ivoorkust, Beyond Chocolate-Colruyt-Rikolto-Puratos (© ACE Europe)

van nationaal en internationaal beleid en regelgeving (minimumlonen, arbeidswetten, enz.). Belgische ontwikkelingsactoren lijken het beïnvloeden van prijzen en lonen als complex en gevoelig te ervaren.

Formele werkgelegenheid scoort over het algemeen beter op de schaal voor waardig werk dan informeel werk. De salarissen voor werknemers verschilden tussen grotere en kleinere bedrijven, en tussen middelmatig tot hooggeschoolde werknemers en laaggeschoolde werknemers. Knelpunten om waardig werk te bevorderen in de cases waren: een gebrek aan bewustzijn bij werkgevers, het ontbreken van stimulansen, het volume aan beschikbare arbeidskrachten (en dus vervangbaarheid van werknemers), beperkte productiviteit en/of lage marges, concurrenten die vergelijkbare of zelfs lagere lonen betalen, enz.

Sociale bescherming is slecht in informele arbeid, meestal adequaat in geformaliseerde bedrijven

De toegang tot sociale bescherming was slecht voor werknemers in informele tewerkstelling en voor boeren. Er waren geen aanwijzingen dat de verschillende acties om het inkomen van boeren te verbeteren hun sociale bescherming op korte termijn zouden verbeteren. Ten eerste, zelfs als het inkomen toenam, was het meestal nog te laag om sociale bescherming te kunnen betalen die verder ging dan de basisgezondheidsverzekering die door de staat wordt voorzien of zelfs om toegang te krijgen tot het basisgezondheidsverzekeringssysteem. Ten tweede, in verschillende landen besloten boeren die zich de stelsels konden veroorloven, zich niet aan te melden vanwege een gebrek aan kennis over deze systemen, de slechte kwaliteit van de gezondheidsdiensten en/of het zwakke beheer van sommige gezondheidsstelsels.

Zeer weinig projecten hebben geïnvesteerd in het verbeteren van de toegang tot sociale bescherming, hoewel uit onderzoek blijkt dat investeren in sociale bescherming een positief effect kan hebben op het inkomen en mogelijk het aantal gevallen van kinderarbeid kan verminderen. In de meeste lage-inkomenslanden zal het dichten van de kloof tussen informeel en formeel werk waarschijnlijk vele decennia in beslag nemen, tijd die zou moeten worden gebruikt om de dekking van de sociale bescherming in de informele sector geleidelijk uit te breiden. De weinige geïdentificeerde interventies in de cases m.b.t. sociale bescherming hadden echter een beperkt bereik, waren gefragmenteerd of onvoldoende afgestemd op andere interventies van de Belgische actoren die de kwaliteit, de toegang en de prestaties van de nationale openbare gezondheidszorgstelsels willen verbeteren.

De arbeidsomstandigheden variëren voor verschillende soorten boeren en bedrijven

De arbeidsomstandigheden en de situatie op het gebied van veiligheid en gezondheid op het werk verschilden sterk tussen de verschillende landbouw waardeketens, tussen de verschillende soorten boerderijen en boeren (rijkere boeren, grotere boerderijen vs. kleine boeren, ingehuurde landarbeiders / dagloners) en tussen bedrijven (met werknemers).

Bij de interventies die op boeren gericht waren, ontbrak in de meeste gevallen expliciete aandacht voor arbeidsomstandigheden. Toch droegen verschillende acties indirect bij tot de verbetering van de arbeidsomstandigheden, zoals investeringen in verbeterde infrastructuur, betere en veiligere uitrusting en werktuigen, investeringen in de mechanisering van productie- of verwerkingsprocessen en de bevordering van agro-ecologie. In agro-verwerkende bedrijven werden basisopleidingen over veiligheid en gezondheid op het werk en basisbeschermingsmiddelen over het algemeen door de werkgever verstrekt, maar de kwaliteit en het gebruik van de beschermingsmiddelen verschilden.

Boeren aan het werk in de melkcoöperatie in Ecuador, indirecte investering van BIO via steun aan een microfinancieringsinstelling (© C-Lever.org)

In de gevallen waarin certificeringsregelingen bestonden, boden de projecten ondersteuning en opleiding om boeren (en hun coöperaties) in staat te stellen te voldoen aan de certificeringsvereisten met betrekking tot veiligheid en gezondheid op het werk. Maar zelfs als er een certificeringsregeling van toepassing was, was de aandacht tijdens de audits vaak beperkt tot bepaalde aspecten, zoals het gebruik van chemicaliën, en werd er geen aandacht besteed aan alle dimensies van een degelijk beleid voor veiligheid en gezondheid op het werk.

In de BIO cases vormde het milieu- en sociaal zorgplicht onderzoek de basis voor een milieu- en sociaal actieplan dat rechtstreeks bijdroeg tot betere arbeidsomstandigheden in de betrokken fabrieken, hoewel niet noodzakelijk in dezelfde mate in alle bestudeerde interventies. Zowel via de BIO-lening als via eigen investeringen werden verbeteringen gerealiseerd ten voordele van betere arbeidsomstandigheden.

Arbeidsrechten en sociale dialoog

In formele agro-verwerkende bedrijven en coöperaties is vertegenwoordiging van werknemers via vakbonden in de meeste landen een theoretische optie. De vakbondsactiviteit was echter minimaal in alle cases, meestal beperkt door de oprichting van een werknemerscomité, dat mogelijk minder inspraak heeft in vergelijking met een vakbondscomité. De kennis van werknemers over hun arbeidsrechten in het algemeen en over hun recht om lid te worden van een vakbond in het bijzonder was over het algemeen laag.

De rechten van kleinschalige boeren worden meestal verdedigd door hun coöperatie of vereniging. De versterking van boerencoöperaties en hun (sectorale) federaties gebeurde door middel van leiderschapstraining en andere capaciteitsopbouwactiviteiten, met gemengde resultaten in de bezochte cases. Boeren in de steekproef van cases in Afrika voelden zich niet goed vertegenwoordigd in de coöperatieve structuren, noch goed vertegenwoordigd door hun coöperaties. Ze voelden zich niet verbonden met het hogere leiderschap en hadden beperkte mogelijkheden om hun zorgen en belangen kenbaar te maken.

Een effectieve sociale dialoog vereist voorwaarden die vaak ontbreken in lage-inkomenslanden en/of fragiele staten, zoals sterke onafhankelijke werknemers- en werkgeversorganisaties, politieke wil en engagement, respect voor de fundamentele rechten van vrijheid van vereniging en passende institutionele ondersteuning.

Uit de verschillende cases blijkt dat er in de interventies, op enkele uitzonderingen na, weinig aandacht is voor de stem en vertegenwoordiging van werknemers. In de meeste cases waren er geen of slechts ad-hoc interacties met vakbonden. De Belgische overheid ondersteunt vakbonden in de zes bezochte landen via de interventies binnen het thematisch Gemeenschappelijk Strategisch Kader Waardig Werk, maar slechts in één land (Benin) was er in één van de geanalyseerde interventies interactie met de vakbond die verder ging dan ad-hoc overleg.

Relevant om te vermelden is het werk van Belgische vakbonden rond vrijheid van vereniging op mondiaal niveau, bijvoorbeeld via de aandacht voor duurzaamheidsclausules in vrijhandelsakkoorden. Deze worden steeds meer gebruikt door vakbonden als instrument om de aandacht te vestigen op waardig werk, met inbegrip van vrijheid van vereniging. Belgische vakbonden en hun partners in de partnerlanden proberen invloed uit te oefenen op deze

akkoorden om de operationele ruimte voor vakbonden te verbeteren. Ze monitoren ook de implementatie van de handelsakkoorden.

Een samenwerking met vakbonden in de ananassector in Benin (Enabel)

Voor haar interventies in de waardeketen van ananas in Benin werkte Enabel samen met de Belgische ngo WSM (We Social Movements) en haar partners. De vakbondsconfederatie CGTB zorgde voor bewustmakingsactiviteiten en opleidingen over arbeidsrechten, gezondheid en veiligheid op het werk en sociale dialoog. Op operationeel niveau ondersteunde de vakbond de oprichting van gezondheidscomités in bepaalde verwerkingseenheden. Bij de evaluatie zijn aanwijzingen gevonden dat deze activiteiten de kennis van de werkgevers en werknemers over arbeidsrechten en -plichten hebben verbeterd en dat in verschillende ananas verwerkende bedrijven activiteiten in het kader van de sociale dialoog zijn opgestart. Tegelijkertijd gaat het om een geleidelijk proces. Werkgevers in de ananassector zijn nog steeds erg voorzichtig en op hun hoede voor de interventies van de vakbond. Door haar discours en taalgebruik aan deze context aan te passen, heeft de vakbond bijgedragen aan wederzijds begrip en een gezondere samenwerking met de werkgevers.

Leave No One Behind

Uit de evaluatie blijkt dat succes in het verbeteren van het inkomen van boeren (als dat al werd bereikt) niet automatisch leidt tot een beter inkomen voor ingehuurde tijdelijke arbeidskrachten, zelfs in fairtrade waardeketens. Over het algemeen vormt deze groep arbeiders een groot deel van de beroepsbevolking in landbouw waardeketens, terwijl ze de meest kwetsbare en minst beschermde werknemers zijn en in de slechtste omstandigheden werken (lager inkomen, gebrek aan beschermingsmiddelen, geen toegang tot ziekteverzekeringssystemen of enige vorm van sociale bescherming, enz.) Ook in geformaliseerde ondernemingen en zelfs in (de toeleveringsketens van) grotere bedrijven waarin BIO investeert, was de situatie van de tijdelijke werknemers over het algemeen problematisch, met zeer lage lonen, slechte sociale bescherming, beperkte inkomens- en werkzekerheid en soms problemen met de veiligheid en gezondheid op het werk. Er werden heel weinig acties ondernomen om de situatie van tijdelijke werknemers te verbeteren.

Vrouwen verdienen meestal minder dan mannen omdat vrouwen andere taken op het veld uitvoeren, op kleinere percelen werken, moeilijker toegang hebben tot kredieten en subsidies en/of helemaal geen toegang hebben tot land. Discriminatie werd gemeld door vrouwen die een lagere prijs kregen dan mannen voor hetzelfde product, dezelfde kwaliteit en hetzelfde verkochte volume, en/of boerinnen die een hoger loon moesten betalen aan hun tijdelijke arbeiders. In formele bedrijven ontvingen werkneemsters een lager gemiddeld loon omdat vrouwen over het algemeen lager opgeleid zijn dan mannen en als dusdanig vooral vertegenwoordigd zijn in laaggeschoolde jobs.

Alfabetiseringscursussen voor vrouwen in maniokverwerkingscoöperaties, Louvain Coopération-Benin (© ACE Europe)

Om de situatie van vrouwen te verbeteren werden acties geïmplementeerd zoals het geven van alfabetiserings- en leiderschapstrainingen aan vrouwen, het onderhandelen met microfinancieringsinstellingen om aangepaste financiële producten aan te bieden, toegankelijk voor vrouwen, het vergemakkelijken van de toegang tot land en het versterken van de capaciteit van vrouwengroepen. Om effectief te zijn, zijn

langetermijnstrategieën nodig om ook sociale en culturele waarden en normen, gewoonten en houdingen op individueel en/of maatschappelijk niveau aan te pakken.

Het belang van multi-stakeholder dialogen om waardeketens eerlijker, effectiever en transparanter te maken

De prijzen die producenten voor hun producten ontvangen, vormen een cruciaal onderdeel van het netto-inkomen van boerenbedrijven. Ondanks hun relevantie worden (handels)prijzen vaak niet opgenomen in de mix van strategieën om het inkomen van boeren te verbeteren (een paar cases uitgezonderd). Prijzen worden bepaald door het aanbod (kwantiteit en kwaliteit) en de vraag (consumentengedrag, marktacceptatie), maar ook door handelsfactoren, aankooppraktijken in de privésector, overheidsbeleid en enkele bredere contextuele factoren. De mate van 'eerlijkheid' binnen de commercialisering van de waardeketens heeft een grote invloed op de prijs die de kleine producent ontvangt, zowel op de binnenlandse als op de wereldmarkt. Machtige actoren in de waardeketen, zoals (wereldwijde) handels- of detailhandelsbedrijven en/of tussenpersonen (in hun toeleveringsketens), voeren vaak druk op de prijs wat een negatieve invloed heeft op de mogelijkheden voor verbeteringen van waardig werk bij de producenten.

De evaluatie stelde vast dat de meeste Belgische actoren en hun partners (op enkele uitzonderingen na) in de bezochte producerende landen niet deelnemen aan multi-stakeholder platformen op nationaal (en sub nationaal) niveau in bezochte waardeketens, en/of nog niet betrokken zijn, of er niet in slagen, om bij te dragen aan eerlijkere en transparantere waardeketens, ondanks de duidelijke behoefte. De bezochte interventies bevatten weinig tot geen strategieën voor beleidsbeïnvloeding om druk uit te oefenen op nationale regeringen voor, bijvoorbeeld, betere prijsregulering, handelstarieven en quota of om zwakke punten in het beheer van de toeleveringsketen aan te pakken (bijv. beheer van landgebruik, licentiebeleid, productiequota, strategisch beheer van buffervoorraden).

Op Belgisch en Europees niveau lobbyen zowel de door DGD ondersteunde programma's als de ngo's voor duurzamere en eerlijkere globale waardeketens. Een analyse van de doeltreffendheid en de bijdrage van de beleidsbeïnvloedingsstrategieën die in België en op Europees niveau zijn uitgevoerd, viel buiten het bestek van deze evaluatie en kon alleen worden beoordeeld op basis van beschikbare evaluatierapporten. Zowel het Belgische ngo-coördinatieplatform voor verantwoord ondernemen als het internationale Voice-netwerk dat door Oxfam België wordt ondersteund, kunnen genoemd worden als goede praktijken.

Gebrek aan gegevens

Omdat het bevorderen van waardig werk niet of nauwelijks een expliciete doelstelling of ambitie was in de onderzochte cases, werd het concept niet verder vertaald in indicatoren (op enkele uitzonderingen na). Er werden gegevens verzameld over het aantal gecreëerde jobs, het verhogen van het inkomen, verbeterde productie en kwaliteit. De betrouwbaarheid van deze gegevens was echter niet altijd gegarandeerd, en de data noch de rapporten geven informatie over de mate waarin waardig werk gerealiseerd wordt binnen de "gecreëerde jobs". Daarnaast blijft de berekening van het inkomen van landbouwhuishoudens een uitdaging. Andere pijlers en dimensies van waardig werk worden nauwelijks gemonitord.

Beyond Chocolate pilot van Rikolto-Fairtrade International-Puratos-Colruyt Groep

Beyond Chocolate is een multi-stakeholder partnerschap voor een duurzame Belgische chocolade-industrie, gelanceerd in december 2018. Een fonds van 3,52 miljoen euro werd beschikbaar gesteld door de Belgische Ontwikkelingssamenwerking voor duurzame projecten in cacao. Eén van de projecten, uitgevoerd door Rikolto en gefinancierd door Colruyt group en Puratos, heeft als doel te werken naar een leefbaar inkomen voor 102 cacao-producerende huishoudens in de regio San Pedro, Ivoorkust. Om gegevens te kunnen verzamelen over de impactindicator die verwijst naar het aantal huishoudens dat een leefbaar inkomen bereikt, erkenden de uitvoerende partners de noodzaak voor het verzamelen van nauwkeurige inkomensgegevens. Er werd een gezamenlijk actieonderzoek opgezet, waarbij The Impact Institute (Nederland) en Fairtrade International betrokken werden om inkomensgegevens te verzamelen bij een steekproef van boerengezinnen. Hiertoe kon men terugvallen op één van de projectstrategieën die erin bestond om boeren te trainen in de administratie van hun landbouwbedrijf, gebaseerd op door Fairtrade International ontwikkelde instrumenten ter ondersteuning van de boekhouding. Gegevens over volume van verkoop en prijzen, productiekosten (incl. ingehuurde arbeidskrachten) en bedrijfsgrootte werden verzameld voor cacao, maar ook voor andere producten die door de huishoudens verbouwd en/of verhandeld werden. Deze gegevens zullen inzicht geven in het inkomen uit cacao maar ook uit andere producten (om zo ook de effectiviteit van de diversificatiestrategie te meten). Het inkomen uit cacao zal worden vergeleken met de referentieprijs voor een leefbaar inkomen zoals vastgesteld door Fairtrade International voor cacao, en het totale inkomen van het huishouden zal worden vergeleken met de Living Income benchmark, zoals berekend door de Living Income Community of practice.

Aanbevelingen

Conclusies			
C1. Het totale inkomen voor boeren (informele economie) bleef relatief laag.			
C2. Werknemers met een schriftelijk contract ontvingen ten minste het officiële maandelijkse minimumloon, dat niet altijd als een waardig loon kon worden beschouwd.			
Aanbevelingen	Actoren	Termijn	Haalbaarheid
R1. Mix van strategieën zijn nodig om inkomen te verbeteren, inclusief aandacht voor prijzen en lonen	Kabinet/DGD	kort en middellang	moeilijk
	BIO	Kort	moeilijk
	Enabel	kort	haalbaar
	ANGS	kort	haalbaar
R2. Prijsprikkels in (mondiale) waardeketens zijn nodig voor het verbeteren van inkomen en andere aspecten van waardig werk	Kabinet/DGD	kort	haalbaar
	BIO	middellang	haalbaar
	Enabel	middellang	uitdagend
	ANGS	middellang	haalbaar

Conclusies			
C3. Het belang van geïntegreerde strategieën die de meest kritieke tekortkomingen op het gebied van waardig werk aanpakken. De dimensies van waardig werk zijn onderling verbonden.			
C4. Toegang tot sociale bescherming was slecht voor informele werknemers.			
Aanbeveling	Actoren	Termijn	Haalbaarheid
R3. Selecteer verschillende dimensies van waardig werk, gerelateerd aan de vier pijlers van de Waardig Werk-Agenda, om op te nemen in het projectontwerp, gericht op ambitieuze maar realistische en geleidelijke vooruitgang.	Kabinet/DGD	kort	haalbaar
	BIO	middellang	uitdagend
	Enabel	kort	haalbaar
	ANGS	middellang	haalbaar
	Enabel	middellang	uitdagend

R4. Meer investeren in het verbeteren van de sociale bescherming, als hefboom voor andere aspecten van waardig werk.	ANGS	korte	haalbaar
Conclusies			
C5. Verbetering van het landbouwincome leidt niet automatisch tot een beter inkomen voor tijdelijke arbeidskrachten (informele economie)			
C6. Situatie van tijdelijke arbeidskrachten in geformaliseerde bedrijven is over het algemeen problematisch			
Aanbeveling	Actoren	Termijn	Haalbaarheid
R5. Specifieke strategieën zijn nodig om de situatie van tijdelijke werknemers te verbeteren	Kabinet/DGD	kort	haalbaar
	BIO	kort	haalbaar
	Enabel	middellang	uitdagend
	ANGS	kort en middellang	uitdagend

Conclusies			
C7. Vrouwen verdienen minder dan mannen (informele economie)			
C8. Vrouwen verdienen minder dan mannen (formele economie)			
Aanbeveling	Actoren	Termijn	Haalbaarheid
R6. Specifieke strategieën zijn nodig die gericht zijn op transformatieve verandering in genderrelaties	Kabinet/DGD	kort	haalbaar
	BIO	kort	haalbaar
	Enabel	kort	haalbaar
	ANGS	middellang	uitdagend

Conclusie			
C9. De meeste waardeketens worden beïnvloed door de dynamiek van inkooppraktijken door private actoren, door consumentengedrag en door overheidsbeleid op mondiaal niveau.			
Aanbeveling	Actoren	Termijn	Haalbaarheid
R7. Meer synergetische lobby en pleitbezorging, en effectieve multi-stakeholderverbintenissen zijn nodig op Belgisch, Europees en internationaal niveau.	Kabinet/DGD	middellang	uitdagend
	ANGS	kort	haalbaar

Conclusie			
C10. Ook op nationaal niveau heeft de dynamiek van inkooppraktijken door private actoren, het consumentengedrag en overheidsbeleid invloed op waardeketens.			
Aanbeveling	Actoren	Termijn	Haalbaarheid
R8. Meer investeren in sociale dialoog en multi-stakeholderverbintenissen in producerende landen	Kabinet/DGD	kort	haalbaar
	Enabel	kort	uitdagend
	ANGS	kort	uitdagend

Conclusie			
C11. Gemengde bevindingen met betrekking tot interne en externe coherentie met ruimte voor verbetering			
Aanbeveling	Actoren	Termijn	Haalbaarheid
R9. Om de synergie te versterken, zouden de Belgische actoren zich meer moeten richten op de collectieve impact bij het promoten van verbeteringen inzake waardig werk	Kabinet/DGD	korte	haalbaar
	BIO	korte	uitdagend
	Enabel	middellang	haalbaar
	ANGS	korte	haalbaar

Conclusie			
C12. Het goede en holistische projectontwerp in interventies van Enabel wordt beperkt door een gefragmenteerde uitvoering			
Aanbeveling	Actoren	Termijn	Haalbaarheid
R10. Verbeteren van de synergie tussen interventiecomponenten die door verschillende dienstverleners en uitvoerende partners worden geïmplementeerd	Enabel	middellang	moeilijk

Conclusies			
C13. Er is een gebrek aan betrouwbare gegevens			
C14. De opvolging van de prestaties op het gebied van waardig werk en de vooruitgang na de investering kan verder worden versterkt			
Aanbeveling	Actoren	Termijn	Haalbaarheid
R11. Investeer in instrumenten om gegevens te verzamelen met betrekking tot waardig werk omstandigheden, berekening van het inkomen van huishoudens, leefbaar inkomen, leefbaar loon en in het documenteren van goede praktijken	Kabinet/DGD	middellang	haalbaar
	Enabel	middellang	haalbaar
	ANGS	middellang	uitdagend
R12. Verder verbeteren van de monitoring van waardig werk en de resultaten op sociale en milieu dimensies	BIO	middellang	uitdagend

Dienst Bijzondere Evaluatie van de
Belgische Ontwikkelingssamenwerking

KONINKRIJK BELGIË
Federale Overheidsdienst
Buitenlandse Zaken,
Buitenlandse Handel en
Ontwikkelingssamenwerking

.be